

salaissodan räiskyviltä vuosilta. Esimerkkinä maininta valkoma-juri Talvelasta, joka pakeni kalsareissaan metsään Kiimasjärvellä 1921, kun Karjalan metsäsissikapinaa tukahduttava osasto Toivo Antikainen iski yön alle.

Kirjasta löytyy tietoja, joista harvoin puhutaan. Tällainen on maininta Saksan jääkärien vasemmistoryhmästä, johon kuului yli 400 miestä. He kieltäytyivät lähtemästä valkoisen Suomen puolelle. SKP:n suunnitelma murhata Mannerheim on myös uutta. Tampereen valtauksen vuospäivän paraatiin väijymään

lähtenyt punakomentaja ei uskaltanut ampua, ja sitten SKP:n murharyhmä paljastui. Vuonna 1921 Etsivä Keskuspoliisi yritti puolestaan salamurhata Kuusisen ja Mannerin Pietarissa.

Aiheen aiemmassa tutkimuksessa ei ole ennen Harjulaa juuri käytetty neuvostoliittolaisia tai venäläisiä lähteitä. Suomalaisia Venäjätutkijoita vaivaa ilmeisesti kielitaidon puute. Venäjän sisällissodan lähteitä on luettava tarkasti, sillä maasta riippuen lähteet ovat poliittisesti värittyneitä.

Ville Ropponen

Hrennikov elämänsä ratkaisevista hetkistä

Eletš-Moskva (2005). Tjurenkov, I. (prod.) Tihon Hrennikov. Fonda Tihona Hrennikova, Kapelmeijster, 2005. DVD, ei tekstitystä.

Uudessa DVD:llä ilmestyneessä elämäkertadokumentissa *Eletš-Moskva* korostuu Neuvostoliiton säveltäjäliittoa viisi vuosikymmentä johtaneen Tihon Nikolajevitš Hrennikovin (syntynyt 1913) syvästi tunteva luonne. Hrennikovin kahtena kirjanakin julkaistut muistelmät [Ruptsova, B. (red.), *Tak eto bylo. Tihon Hrennikov o vremeni i o sebe*, Moskva: Muzyka, 1994; *Tihon Hrennikov o vremeni, o muzyke o muzykantah, o sebe*. Moskva: Izdatelskii Dom Kompozitor, 2003] alkavat elää, kun niille saadaan dokumentissa Hrennikovin kasvot. Katselija pystyy seuraamaan Hrennikovin ilmeitä ja eleitä ja kuulemaan hänen äänensävyänsä ja painotuksensa. Vaikka dokumentissa katsojan mielenkiinto painottuu varmasti Hrennikovin tulkintaan vuoden 1948 tapahtumista, sisältää se runsaasti Hrennikovin säveltäjän urasta kertovaa kuvamateriaalia. Niiden avulla katselijaa muistu-

tetaan siitä, että Hrennikov teki myös mittavan uran säveltäjänä ja osallistui myös merkittävästi isänmaansa kohtaloihin muun muassa säveltämällä sodan aikana patriotismia nostattavaa musiikkia. Dokumentissa painottuu, tai ehkä halutaankin painottaa sitä, että huolimatta Hrennikovin usein jopa julmana koetusta roolista NKP:n politiikkaa ajavana säveltäjäliiton pääsihteerinä, hän on silti inhimillinen, jopa tunteellisesti asioihin suhtautuva henkilö. Dokumentista huomaa, että Hrennikov suhtautuu vanhoilla päivillään hyvin emotionaalisesti elämänsä suuriin käännekohtiin. Dokumentin kuva Hrennikovin kotikaupungista Orlovskin kuvernementissä olevasta Eletšistä on hyvin nostalginen.

Hrennikovin toiminnan ja hänen henkilökuvansa ristiriitaisuus on painottunut kauan häntä käsittelevässä tutkimuksessa. Dokumentissa esitetäänkin yksi tulkinta tämän kysymyksen ristiriitaisuudesta, mikä johtuu Hrennikovin merkittävästä roolista vuoden 1948 antiformalismikampanjassa. Neuvostoliiton musiikkielämä joutui jyrkän kurinpalautuksen kohteeksi kun

NKP:n keskuskomitea julkaisi listan formalistisäveltäjistä. Neuvostoliiton säveltäjät pantiin näin ruotuun säveltämään puolueen linjan mukaista musiikkia. Hrennikov valittiin johtamaan tätä politiikkaa Neuvostoliiton säveltäjäliiton pääsihteerinä Stalinin käskystä. Hänen roolinsa korostui säveltäjäliiton johtajaksi nimitetyn Boris Vladimirovitš Asafjevin kuollessa vuoden 1949 alussa.

Dokumentti siis vastaa Hrennikovista sekä lännessä että Venäjällä vallitseviin ristiriitaisiin käsityksiin. Käsitykset Hrennikovista ja hänen toimintansa arvottamiset vaihtelevat lännessä vallitsevista jyrkän tuomitsevista näkökannoista hänen toimintaansa ymmärtävään henkilökuvaan. Hrennikoviin ystävällismielisesti suhtautuvat, hänen kanssaan työskennelleet musiikkielämän toimijat korostavat erityisesti sitä, että formalismista syytettyjä säveltäjiä, musiikkitehtailijöitä ja muusikoita ei erotettu tai vangittu Hrennikovin virkakausien aikana. Toisenlaisen kohtalon sen sijaan kokivat humoristisista kertomuksistaan tunnettu kirjailija Mihail Žoštšenko ja runoilija Anna Ahmatova sekä useat juutalaiskirjailijat. Ahmatova ja Žoštšenkon joutuessa Stalinin epäsuosiioon Neuvostoliiton kirjailijaliittoa ravistelleessa vuoden 1946 antiformalismikampanjassa heidät erotettiin kirjailijaliitosta. Mutta erityisesti antiformalismikampanjaa seuranneen antikosmopolitismikampanjan uhreiksi joutuneet juutalaiset kirjailijat joutuivat vankileireille ja jopa telotettaviksi. Nyt julkaistussa dokumentissa sekä Ruptšovan vuonna 1994 toimittamissa Hrennikovin muistelmissa ja Hrennikovista myöhemmin ilmestyneessä muistelmateoksessa *Tihon Hrennikov: Ajastani, musiikista, muusikoista ja itsestäni* korostetaan, että Hrennikov piti huolen siitä, että Neuvostoliiton musiikkielämän

toimijat välttyivät samanlaiselta kohtalolta. Muistelmien mukaan Hrennikov pelasti myös pari säveltäjää NKVD:n käsistä.

Vano Muradelin oopperasta *Suuri ystävyys (Velikaja družba)* helmikuussa 1948 julkaistussa päätöslauselmassa formalisteiksi leimatut Neuvostoliiton huipusäveltäjät Dmitri Dmitrievitš Šostakovitš, Sergei Sergejevitš Prokofjev, Aram Iljitš Hatšaturjan, Vissarion Jakovlevitš Šebalin, Gavriil Nikolajevitš Popov ja Nikolai Jakovlevitš Mjaskovski välttyivät tuomioilta. Vaikka säveltäjien elinolot heikentyivät suuresti formalistileiman vuoksi koska heidän sävellyksiään kiellettiin esittämästä ja koska he menettivät hetkeksi säveltäjäliiton sävellyskomission suomen merkittävän rahallisen tuen, heitä alettiin palkita Stalinin palkinnoilla jo vuoden kuluttua päätöslauselmasta. Hrennikov oli vaikuttamassa tähän, koska hänet oli 1948 nimitetty myös Stalinin palkintojen komitean musiikkisektion puheenjohtajaksi pääsihteerin virkansa lisäksi. Tätä seikkaa hän myös korostaa muistelmissaan.

Hrennikovin suojeleuvaisto omiaan kohtaan näkyy myös siinä, että hän lähetti 1920-luvun puolivälistä lähtien pitkän uran musiikkihallinnossa tehneen Viktor Arkadevitš Belyin professoriksi Valkovenäjälle pois vuoden 1948 päätöslauselmaa seuranneista myrskyistä. Belyi, joka oli Hrennikovin muistelmien mukaan hänen pääneuvonantajansa ja auttoi Hrennikovia kaikkien yhteiskunnallisten puheiden kirjoittamisessa, toimi Valkovenäjällä professorina 1949–1952.

Toisaalta Hrennikovin ensimmäisessä Neuvostoliiton säveltäjäliiton kongressissa huhtikuussa 1948 esittämä lausunto välttämättömyydestä kohottaa kuria, erityisesti Moskovan liitossa, on ristiriidassa kaiken edellä esitetyn kanssa. Hrennikovin ehdotuk-

sen mukaan liiton kokouksista poisjääneitä olisi voitu rankaista erottamalla heidät liitosta ja sen jäsenten taloudellisista eduista ylläpitävän Neuvostoliiton musiikkirahaston jäsenyydestä jopa puoleksi vuodeksi. Hrennikovin vastustajat myös väittävät, että hän olisi voinut pelastaa ja auttaa paljon useampia säveltäjiä kuin itse asiassa auttoi.

Edes Hrennikov ei säästynyt vuoden 1948 antiformalismikampanjan ja sitä seuranneen antikommopolitismikampanjan aikana henkisiltä kärsimyksiltä. Hänen muistelmiensa mukaan Stalinin päätös valita hänet pääsihteeriksi oli kova kolaus hänelle. Sama väite toistuu päättäväisesti dokumentissakin. Hrennikov kertoo, että hänelle olisi riittänyt hänen musiikkinsa ja suuri rakkautensa, vaimonsa Klara. Heidän välitönsä rakkautta ja yhteiselämää kestitkin 67 vuotta.

Erityisen kovia Hrennikov koki vuoden 1950 alussa, jolloin joukko säveltäjiä piirsi hänestä nimettömiä karikatyyrejä, joissa hänet esitettiin usein hirsipuussa, sähkötuolissa tai hautausmaalla. Dokumentissakin hän kertoo, ettei kestänyt häneen kohdistettua paheksuntaa ja uhmaa, vaan sai ankan hermorumahduksen ja joutui sen vuoksi jopa parantolaan. Hrennikov toteaa, että ellei Klara ei olisi auttanut häntä pakenemaan parantolasta, hän olisi varmaan kuollut. Hrennikov muistelee, että Belyi, hänen läheisin työtoverinsa tuki häntä erityisesti vuonna 1950. Syvemmälle

Hrennikovin uran käsittelyssä ei dokumentissa mennä, mutta juuri näitä tapahtumia muistelemalla vastataan Venäjällä ja lännessä hänen toimintaansa osoitettuun kritiikkiin.

Hrennikovin lausuntojen ja muistelmien välistä ristiriitaa voidaan ehkä parhaiten ymmärtää historian tutkimuksessa kehitetyn neuvostosubjektivismin avulla. Se on tällä hetkellä ehkä kiinnostavin tulkinta neuvostoyhteiskuntaan ja sen poliittisen järjestelmän toimivuuteen kohdistettavasta revisionistisesta tutkimuksesta, jossa yksilön toimintaa totalitarismissa järjestelmässä pyritään ymmärtämään. Neuvostosubjektivismissa selitetään sitä, miten totalitaarinen ideologia ja valtiojärjestelmä vaikuttivat yksilöiden elämään ja miten he sopeutuivat elämään ja työskentelemään tämän järjestelmän jäsenenä. Hrennikov suhtautuu nykyään jo uhmakkaan kielteisesti hänen Neuvostoliiton säveltäjäliiton ja erityisesti vuoden 1948 aikaista toimintaansa mustamaalaaviin näkökantoihin. Hänen viisikymmentä vuotta aikaisemmat neuvostoyhteiskunnan ideologiaa tukevat ja sen muokkaamat lausunnot ovat sisäistyneet hyvin jopa hänen nykyisenkin ajattelun osaksi. Hänen lausunnoistaan ei aina saa selvyyttä siitä, uskoko hän niihin vilpittömästi, vai onko hän omaksunut ne osaksi neuvostoideologian ja poliittisten käytäntöjen muovaamaa identiteettiään ja puhetapaansa.

Meri Herrala

Kuusinen ja ideologian rajat

Jukka Renkama: Ideology and Challenges of Political Liberalisation in the USSR, 1957–1961. Otto Kuusinen's "Reform Platform", the State Concept, and the Path to the 3rd CPSU Programme. Bibliotheca Historica 99. Helsinki: SKS, 2006.

Jukka Renkaman väitöskirja käsittelee aihepiiriä, joka on koko 1900-luvun historian kannalta keskeinen: 1950-luvun lopulla arvioitiin NKP:n piirissä uudelleen käsitykset siitä, mitä olivat sosialismi ja kommunismi ja millainen olisi lähivuosikymmenien histori-